

ОПОРНІ ПОНЯТТЯ ҐЕНДЕРНОГО АУДИТУ

Взаємодія статей – соціально-біологічні стосунки, в які вступають люди за ознакою статі.

Відносини ґендерного партнерства – рівні відносини статей, в основі котрих лежить взаємна повага і, одночасно, взаємна відповідальність.

Ґендер – соціально-біологічна характеристика, через яку визначаються поняття «чоловік» і «жінка», психосоціальні, соціокультурні ролі чоловіка і жінки як особистостей, а також психо-біологічні особливості, на які впливає біологічна стать, цілісна психічна репрезентація статі, сповнена неповторним динамічним глибинним, когнітивним та поведінковим поняттям жіночого та чоловічого, здобута індивідом у результаті набуття індивідуального ґендерного досвіду.

Тобто ґендер – це певний соціальний конструкт, який визначає соціальну стать людини.

Відповідно до позиції українських науковців, ґендер конструється соціально та зумовлений культурою суспільства в конкретний історичний період, тобто ґендерні відмінності не закладені природою, а формуються у процесі соціалізації – навчання ролі чоловіків і жінок, який відбувається від перших днів народження до статевогозрілого віку, і меншою мірою – пізніше. На це впливають сімейне виховання, школа, взаємодія з іншими дітьми та ігрова активність. Розуміння відмінностей між статями формується починаючи приблизно з двохрічного віку.

Ґендерна дискримінація – це негативне, або упереджене ставлення до людини за ознакою статі.

Ґендерна диференціація – процес, в якому біологічні відмінності між чоловіками та жінками використовуються як засоби соціальної класифікації.

Ґендерна ідентичність – усвідомлення індивідом своєї власної приналежності до чоловічої чи жіночої статі.

Ґендерна компонента – компоненти у структурі ґендерної ідентичності.

Виділяють три компоненти:

- когнітивний (пізнавальний) – усвідомлення приналежності до певної статі і опис себе за допомогою категорій мужності-жіночності. Це Я-образ чоловіка або жінки, усвідомлення ступеня типовості–нетиповості своїх якостей як представника (представниці) ґендерної групи;
- афективний (оцінковий) – що припускає оцінку рис особистості та особливостей рольової поведінки шляхом співвіднесення їх з еталонними моделями маскулінності-фемінності (поняття «позитивна і негативна ідентичність» стосуються саме оцінкового компонента);

- конативний (поведінковий) – самопрезентація себе як представника\представниці гендерної групи, а також вирішення криз ідентичності шляхом вибору поведінки відповідно до особистісно значущих цілей і цінностей.

Гендерна культура – індивідуально-особистісна характеристика, частина загальної культури суб'єкта, що містить гендерну компетентність, гендерну картину світу, специфічні ціннісні орієнтації й моделі поведінки.

Гендерна некомформність – нездатність відповідати соціально прийнятим характеристикам статевої поведінки.

Гендерна нерівність – така побудова суспільства, за якої різні соціальні групи – в цьому контексті чоловіки і жінки – мають усталені розбіжності та нерівні можливості в усіх сферах суспільного життя.

Гендерна політика – це діяльність (або бездіяльність у разі навмисного непроведення такої політики) державних інституцій, спрямована на здійснення (безпосередньо або опосередковано) та гарантування рівних прав, свобод і можливостей для жінок і чоловіків, утвердження гендерної демократії та формування гендерної культури в суспільстві.

Гендерна рівність – рівність стартових умов, отримання рівних часток суспільних ресурсів, рівної участі в соціальній владі для представників обох гендерних груп.

Гендерна роль (англ. Gender role) – вид соціальної ролі: набір норм, очікуваних зразків поведінки, діяльностей, атрибутів (характерних рис), що приписуються як «притаманні» для чоловіків і жінок. Гендерна роль включає як соціальні розпорядження (очікування оточенням) певної поведінки, відповідної до статі людини (наприклад, у мові, манерах, одязі, жестах), так і реалізацію (виконання) цих розпоряджень людьми.

Гендерна соціалізація – це процес засвоєння людиною соціальної ролі, визначено для неї суспільством від народження, залежно від того, чоловіком або жінкою вона народилася.

Гендерне насильство (англ. Gender violence) – це форми насильницьких дій, що мають чітко виражену гендерну групу, на яку спрямоване насильство або яка чинить насильство.

Гендерне насильство в основному сприймається як насильство проти жінок, яке чинять переважно чоловіки. При цьому чоловіки, від яких очікується агресивна поведінка, не лише чинять насильство, а й самі страждають від нього (у війнах, розбоях, вуличному насильстві). Тому вони є як агресорами, так і жертвами насильницької поведінки.

Гендерний аналіз – визначення залежності досліджуваного об’єкту, наприклад соціального явища, від гендерного фактору або навпаки – вплив досліджуваного об’єкта на гендер.

Гендерний баланс – це індикатор демократичності і дотримання основних громадянських свобод. Він відображує процес утвердження в Україні соціальних, економічних та політичних стандартів.

Гендерний поділ праці – одна з форм суспільного поділу праці, основою якої є уявлення про те, які професії в кожному конкретному суспільстві відносяться до “чоловічих”, а які - до “жіночих”. Деякі дослідники вважають, що такої форми поділу праці взагалі не існує, а є тільки індивідуальні переваги з приводу вибору сфери зайнятості та професії.

Гендерні стереотипи – сформовані культурою та розповсюджені в ній узагальнені уявлення (переконання) про те, якими є і як поведуться особи різних гендерів (чоловіки і жінки).

Гендерні стереотипи тісно пов’язані з гендерними ролями (наборами очікуваних зразків поведінки (норм) для чоловіків і жінок: як мають поводитись) і служать для їх підтримки і відтворення. Гендерні стереотипи сприяють підтримці гендерної нерівності.

Гендерно-орієнтоване бюджетування – визнаний у всьому світі ефективний інструмент досягнення гендерної рівності, який сприяє підвищенню ефективності використання бюджетних коштів. ГОБ – це спосіб бюджетування, у центрі якого конкретні люди – жінки та чоловіки з різних соціальних та демографічних груп.

Гендерно-чутливі показники – кількісні та якісні виміри змін, процесів і розвитку в суспільстві, що стосуються його гендерної характеристики. Вони розкривають гендерну ситуацію в соціумі, результативність і ефективність діяльності держави, партійних та інших організацій в напрямку гендерних перетворень.

Гендерна рівність – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства (Конституція України).

Гендерна чутливість – це здатність сприймати, усвідомлювати і реагувати на будь-які прояви сексизму, дискримінації за ознакою статі чи статевої сегрегації.

Гендерний паритет – гендерна рівність прав і обов’язків.

Гендерний підхід в освіті – це освіта, метою якої є зміна культури взаємодії статей, заміна відносин ієрархії на відносини партнерства, забезпечення

комплексного впровадження гендерної рівності та недискримінації до національної системи освіти на системне дотримання гендерного підходу.

Егалітаризм (фр. *égalité*, від фр. *égalité* – рівність) – концепція, що пропонує створення суспільства з рівними можливостями з управління і доступу до матеріальних благ всім його членам.

Жінки в STEM – жінки в науці, технологіях, інженерії, математиці.

Маскулінність – набір характерних рис, ознак, способів поведінки та ролей, що широко визнаються притаманними чоловічому гендеру у межах певного суспільства у визначений історичний період.

Подвійні стандарти – різна оцінка однотипних дій різних суб'єктів (одним з яких часто буває сам оцінювач). У контексті гендера подвійні стандарти кореняться в гендерно-стереотипних ставленнях до представників різної статі, ґрунтуються на отриманій гендерній соціалізації, з її “подвійним ланцюгом очікувань” щодо хлопчиків і дівчаток.

Рівні можливості – виконання настанов і засвоєних гендерних ролей ґрунтується на нерівності можливостей, передусім перевазі чоловіків у публічній, політичній та соціальній сферах і витіснення жінок у царину приватного. Рівні можливості передбачають подолання означеного стереотипу.

Рівність прав – надання рівних політичних, економічних, соціальних та інших юридично гарантованих прав громадянам незалежно від їх статі.

Сексизм – упередження чи дискримінація людей через їхню стать або гендер.

Стать – поняття “стать” (біологічна стать) використовується для позначення біологічних (генетичних, анатомічних та фізичних) розбіжностей між чоловіками та жінками.

Фемінізм – низка теорій та політичних практик, в основі яких лежать уявлення про несправедливість суспільної оцінки жінок.

Фемінітиви – група морфологічних одиниць, маркованих граматичним жіночим родом, альтернативних або парних аналогічним одиницям чоловічого роду, що утворює здебільшого стилістично забарвлений прошарок словникового складу, сфера вжитку якого часто перебуває за межами літературного мовлення.

Фемінність (від лат. *femininum* – жіночий) – комплекс тілесних, психічних і поведінкових особливостей, що розглядаються як жіночі.